

Zwijg niet over de stilte

Een knal. Een woord. Het Woord. Zo begint in haast elke cultuur de ontstaansmythe: met de trilling van geluid, van *Logos*, van *Aum*. De energie die op een bepaalde frequentie de stilte doorbreekt en met gepaste klank en luister de schepping in gang zet. Het begin der tijden, wanneer het heelal tot stand komt met een knal van formaat, is een doorbreking van de doodse, voorwereldse stilte die tot dan heerste. Wat is die stilte? Is ze meer dan louter leegte of de afwezigheid van geluid, nul decibel?

VIRGINIE PLATTEAU / Compleet stil is het nooit. Er zijn zones op aarde met extreem weinig omgevingsgeluid, zoals Death Valley (Californië), waar het lange periodes bladstil kan zijn, zonder zelfs het ruisen van de wind. Maar de absolute stilte bestaat niet. Wie zich in een volledig akoestisch geïsoleerde ruimte laat opsluiten, zou na een tijd op de rand van de waanzin balanceren. Gek geworden door het oorverdovende geruis van eigen bloedsomloop en ademhaling, door spijsverteringsgeluiden en vooral omdat het gebrek aan externe geluidsprikkels ons de grenzen van onszelf doet verliezen.

“Stilte intensiveert gevoel, maar vervaagt besef van tijd.”

De afwezigheid van geluid heeft zelf geen betekenis. Ze wordt er slechts mee opgeladen door wat eraan vooraf is gegaan, of door wat erop volgt. Nooit is die betekenis eenduidig, altijd is ze subjectief, voor interpretatie vatbaar. Het is een vacuüm dat per definitie niet kan worden opgevuld. Stilte is niet verhalend. Ze intensiveert het gevoel, maar vervaagt ons besef van tijd. Het is een kwetsbare, blootliggende leegte die soms kan provoceren door haar nutteloze, van betekenis verstoken “er zijn”. Elke muzikant of dichter heeft er wel op gewezen, van Claude Debussy tot Louis Armstrong: de stiltes zijn even belangrijk als de gespeelde noten. Die open ruimtes tussen de klanken of tussen de woorden zorgen precies voor ritme en metrum, voor betekenis. Ook poëzie werkt slechts bij gratie van pauzes en witregels. Stilte dringt zich niet op, maar verleent een gedicht veel van zijn kracht. MRI-scans laten overigens zien dat de hersenactiviteit bij het beluisteren van muziek het grootst is tijdens de stiltes. Stilte is een vrije zone, een ontvankelijke leegte die in ons dagelijkse leven vol geschreeuw en alomtegenwoordige ruis steeds schaarser wordt. In de verstomming, in de stilte van wat ons verstand te boven gaat, bevindt zich schoonheid, poëzie, verlangen. Maar hoe breng je die essentie ter sprake? Onvermijdelijk vervalt elke bedenking over stilte in een paradox. Ludwig Wittgenstein wist het al: “Waarover je niet spreken kan, daarover moet je zwijgen”.

Het onuitsprekelijke

In 2016 verscheen een opmerkelijk boek over dat onderwerp: *De stilte en het onuitsprekelijke* van Antoon Van den Braembussche. Van den Braembussche is kunst- en cultuurfilosoof, hij doceerde onder andere aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam en aan de Vrije Universiteit van Brussel. Hij schreef het succesvolle standaardwerk *Denken over kunst. Een inleiding in de*

kunstfilosofie. Sinds enkele jaren legt hij zich toe op het bestuderen van die stilte die ons overstijgt, datgene “waarover men niet spreken kan”. De neerslag van zijn lectuur en ervaringen verzamelde hij in deze bundel essays over beeldcultuur, kunst en mystiek, die telkens teruggaan op het bindende thema: de stilte.

Ultieme stilte

Stilte is tegenwoordig een gegeerd maar bedreigd goed. De auteur stelt vast dat we leven in een tijd van overprikkeling, oogverblindende oorverdoving. Dagelijks worden we overspoeld door beelden en geluiden die we niet in rust kunnen verwerken. De voortdurende ruis en rumoer die permanent de aandacht eisen, vermoeien. Stilte staat dan ook voor meer dan louter het ontbreken van geluid. We zijn bang voor de verveling, de leegte of het onbehagen dat zou kunnen opkomen wanneer we niet door geluid of digitale impulsen geprikkeld worden. Daarom is er permanent muziek in winkelstraten, liften, parkeergarages, of storend luid in de oortjes van de treinreiziger naast je. Maar in de stilte kan je nadenken, je concentreren, daar spreekt de essentie tot ons. Daarom kan stilte angst-aanjagend of bevreemdend zijn, daarom gaan mensen ze ook ontvluchten of permanent opvullen, om het alleen-zijn niet te voelen. De ultieme stilte is immers die van de dood.

Spirituele dimensie

Stilte inbouwen in het leven betekent ook tijd voor reflectie, inkeer, ruimte voor dat wat niet direct onder woorden te brengen is. Concentra-

tie, aandacht, een naar binnen gericht soort luisteren. Alsof je het oor van de geest afstemt op je innerlijk, je oriënteert op een zekere inwendige rust. Momenteel bestaat een duidelijk verlangen naar die schaarse stilte, getuige de populariteit van yoga, oosterse meditatievormen, stilte retraites, boeken over stilte of stilte coupés in (voorlopig alleen Nederlandse) treinen. In tijden van oververzadiging en verslaving aan beelden, schrikt de stilte enerzijds af en is ze anderzijds zo gezocht. Het is een zoektocht naar authenticiteit. In die zin gaat de thematiek van dit boek niet zozeer over het hedendaagse stilte zoeken maar over een vaak veronachtzaamd aspect van de *condition humaine*. Van den Braembussche verkent de stilte filosofisch. De nood aan stilte is immers altijd ook een zoektocht naar een diepere, existentiële en spirituele dimensie. Het gaat om een ervaring van het onuitsprekelijke die de geijkte grenzen doorbreekt tussen kunst en mystiek, tussen de religies onderling, tussen religie en atheïsme, tussen westerse en oosterse filosofie. Zijn onderzoek van de sublieme ervaring beperkt zich niet alleen tot het terrein van de kunst, maar reikt ook naar de mystiek. Van den Braembussche wijst erop dat die ervaring op beide domeinen gelijkaardig is.

Zwijgende beelden

Het eerste hoofdstuk van zijn boek bespreekt de impact die beelden kunnen hebben, in hun zwijgende veelzeggendheid. Als sprekend voorbeeld haalt hij de beroemde foto aan van Bibi Aisha, het Afghaanse meisje van wie de neus werd afgesneden. Het beeld werd *World Press Photo* en de cover van *Time Magazine* in 2010. Van den Braembussche laat onder meer zien dat de zeggingskracht van een beeld ligt in het moment waarop het zwijgt en ons alleen laat met alle associaties en gedachten die het beeld oproept. Hij noemt het de stille getuige van iets dat is gebeurd en het gruwelijke beeld van dat jonge, verminkte maar toch beeldschone gezicht blijft ons bij in de woordeloze onmiddellijkheid van het zichtbare.

In de daaropvolgende hoofdstukken heeft de auteur het met name over het sublieme in de kunst. Zowel in de architectuur als de muziek laat hij zijn bevoegdheid spreken voor kunstenaars met en van de stilte, zoals Vladimir Jankélévitch, John Cage of Arvo Pärt. Muziek en stilte zijn innig met elkaar verweven, ze bestaan slechts in een wederzijdse doordringing. Cage experimenteerde hiermee tot in het extreme. Door de stilte zelf tot muziek te verheffen, wist hij de grenzen van muziek en stilte op te heffen. De invloed van zen op Cages werk valt niet te ontkennen; bij Cage wordt de stilte een subjectieve, existentiële toestand waarin de tijd haast letterlijk even stilstaat.

“Zeggingskracht beeld ligt in moment waarop het zwijgt.”

Van den Braembussche toont aan dat die beleving ook bij de Finse componist Arvo Pärt aan de orde is. Op zijn album *Tabula rasa* meldt Pärt: “Ik heb ontdekt dat het genoeg is wanneer een enkelvoudige noot mooi wordt gespeeld. Deze ene noot, op een stille maat of een ogenblik van stilte, troost me”. Die ene noot ligt aan de basis van Pärts transformatie, zowel spiritueel als muziek-technisch. Het is de ene noot – aldus Van den Braembussche – die de stilte met zich meedraagt, en die via een omweg de stilte van de mystici oproept. Net als bij veel minimalistische muziek wordt een ervaring van tijdloosheid opgewekt. Het doet denken aan de hypnotische trance die je ook terugvindt in recitatieve gebeden of eindeloos herhaalde mantra's, in sjamanistisch tromgeroffel of het onafgebroken wentelen van derwisjen: de herhaling als toegang tot het hogere. Maar Pärt zoekt niet naar die trance, bij hem is veeleer de ervaring van een eeuwig uitstel aan de orde. ▶

“We zijn bang voor de verveling, de leegte of het onbehagen dat zou kunnen opkomen wanneer we niet door geluid of digitale impulsen geprikkeld worden” (foto: Time Square, New York). © MATT H. WADE

Een oneindig wachten als het ware waarin ook de angst voor het niets, voor het niet-weten, de afgrond, aanwezig is. "Ook de 'donkere nacht van de ziel' (zie Sint-Jan van het Kruis) is aanwezig in de muziek van Pärt", schrijft Van den Braembussche. Wellicht daarom brengt die ons ook in aanraking met het metafysische en de sublieme dimensie die achter en tussen de klanken ligt. Zo slaat de auteur mooi de brug met de stilte binnen de mystiek in al haar facetten, onderwerpen die hij in de volgende hoofdstukken uitdiept. Maar niet zonder eerst een pauze – even stilte – in te lassen.

Mystieke stilte is universeel

In het midden van het boek valt een cesuur: twee intermezzi van aforismen en bondig geformuleerde bedenkingen rond de talloze aspecten van stilte. De witruimte tussen deze genummerde trefwoorden laat stilte in het lezen toe, tijd om te mijmeren en te overdenken. Wat is de relatie tussen stilte en humor, bijvoorbeeld? Of het verband tussen stilte en terreur? Hoe uit stilte zich als protest? Of wat was de waarde van een mooi maar verloren gegaan woord als "stiltensse"? De aforismen en notities die hier opgelijst staan, geven prikkels, zetten aan verder te denken over de nog talloze aspecten van stilte die niet naadloos in het essay passen. Zo nodigen ze de lezer uit als het ware zelf actief met stilte om te gaan.

Meister Eckhart en Dogen Zenji

In het tweede deel van zijn boek analyseert de auteur de sublieme ervaring zoals die beschreven wordt in mystieke geschriften en in de filosofie van zowel het Westen als het Oosten. Hier komt hij tot een synthese waarin non-dualiteit centraal staat. Interessant hierbij is vooral wat Van den Braembussche noemt "het wetend niet-weten", de ervaring van aanwezige afwezigheid, de doorleefde paradox van de verbinding die

stilte is. De spirituele dimensie ervan bindt godsbeelden, meditatie en mystieke ervaring, over tijd en ruimte heen. Die overeenkomsten tussen westerse en oosterse mystiek zijn ook aangetoond in de comparatieve filosofie door de onlangs overleden professor Ulrich Libbrecht, zeer gewaardeerd door Van den Braembussche.

Hij exploreert de stilte van de mystiek die zowel bij Meister Eckhart als bij de Japanse dertiende-eeuwse Dogen Zenji het doel van hun leven vormde. Ook al stamden ze uit twee volstrekt verschillende culturen, ze hadden eenzelfde levensideaal voor ogen: het vinden van God of verlichting door stilte en meditatie, het overstijgen van het ego en de wil en het verder denken dan het basale dualisme dat zegt dat God alle positiefs is en de wereld alle negatiefs. Het goddelijke staat daar juist boven, beweerden zij. Het is ontoegankelijk, onmeetbaar, onuitdrukbaar en onbenoembaar. Alleen de diepste stilte kan het ontsluiten.

“Spirituele dimensie bindt godsbeelden, meditatie en mystieke ervaring.”

De Japanse Dogen was een oosterse tijdgenoot van Meister Eckhart, van wie de toespraken pas eind 19de eeuw herontdekt werden, waardoor men ook de parallellen zag met de mystieke teksten van Eckhart. Wat ze gemeen hebben, is een grondeloosheid, het gevoel van transcendentie, een fascinatie voor het onzegbare en vooral het non-dualisme. Het gevoel van zelfoverstijging dat alleen echt grootse kunst kan teweegbrengen, en dat men ook kan ervaren door zich over

te leveren aan de stilte. Het postmoderne denken met zijn kritiek op metafysica (Jean-François Lyotard, Jacques Derrida) en de westerse dominantie van de ratio zijn al te vaak voorbijgegaan aan het sublieme. Maar de openheid voor religieus denken, voor de sacrale ervaring, laat ruimte voor het sublieme, dat wat met verstomming slaat. Van den Braembussche gaat uitgebreid en diepgaand in op de "grondeloze kern van alles" die de essentie is in de Japanse Za-Zen en in de mystieke theologie, maar evengoed verwant is aan het eindeloze uitstel zoals dat bij Derrida aan bod komt. Hij trekt interessante parallellen, met name over de paradox het ondenkbare te denken, om zo te komen tot het onuitsprekelijke, de onvatbare mystieke leegte. De stilte dus, "aan gene zijde van de taal – voorbij de woorden". De auteur toont heel mooi die raakpunten aan tussen de Chinese filosofie, Tao en Japanse Zen enerzijds, en de christelijke mystiek anderzijds. "De waarheid licht heimelijk op in de duisternis, ongekend, beeldloos, onbemiddeld, direct: het vertoont zich en spreekt in het innerlijkste van de mens, 'waar niemand thuis is.'" Zo parafraseert Van den Braembussche treffend hoe Eckhart zich in de stilte aangesproken weet door God. "God openbaart en verkondigt zich in een fluistering in de stilte. Hij verbergt zich en toont zich, net als de waarheid bij Martin Heidegger: het is de waarheid als *a-letheia*, on-verborgenheid."

Thomas Merton

De raakvlakken die Van den Braembussche belicht, strekken zich nog verder uit naar andere levensbeschouwingen en religieuze tradities. Stilte heeft te maken met transcendentie, met het overstijgen van het dagelijkse, direct waarneembare. Het houdt verband met verwondering voor de wereld en het leven. Vandaar dat in zowat alle religies stilte het pad is naar het goddelijke. Ik leg ook graag de link met Thomas Merton (1915-1968). Die monnik was een

“Stilte heeft te maken met overstijgen van direct waarneembare.”

redesactivist en bewogen zoeker, een pionier van interreligieuze dialoog en spirituele vriendschap. In zijn dagboeken en zijn belangrijke werk *Loutheringsberg* doet hij verslag van zijn dagelijkse meditatie, zijn weg op het mystieke pad, zijn geestelijke oefeningen en zijn ontdekking van de dagelijkse en goddelijke stilte. Merton ging naar het Oosten omdat hij voelde dat hij veel kon leren van de soefi's, hun stilte en contemplatie, zonder veel zorgen om de doctrine en de door mensen opgestelde regels die ons verdelen. In plaats daarvan wil hij naar de essentie gaan. Niet door het woord, maar door de ervaring van stilte, eenheid, verbondenheid die we gemeenschappelijk hebben. Merton correspondeerde veel met een Pakistaanse soefimeester, Abdul Aziz. Hij legde de link tussen soefi en christelijke mystiek via Syrische christenen. De profeet Mohammed had immers zijn eerste religieuze lering gekregen van een monnik op zijn handelsreizen door Syrië, lang voor de eigen openbaring. Hij valt daarbij terug op de grote westerse mystici van de Rijn (Hildegard van Bingen, Meister Eckhart) en de Vlaamse mystici (Hadewijch, Jan van Ruusbroec). Abdul Aziz merkte op: "Zij zijn zoals de soefi's".

Merton wijst erop dat voor de Koran stilte niet hetzelfde is als zwijgen. Het is een innerlijke focus, niet een opgelegde verbale stilte. Een ander woord voor soefisme is *tasawwuf*. Dat slaat op een systeem van ontwikkeling dat toegang verleent tot de stilte die verborgen zit in het centrum van het menselijke wezen. "De stilte

“Elke stilte lijkt een eigen dynamiek op te eisen. In de stilte worden tegenstellingen overstegen, dualiteiten opgelost.” © RR

die de allermooiste muziek wordt genoemd, die alleen wordt gehoord door de heiligen of het Volk van Allah en die de bron is van alle betekenisvolle handelingen." Het is de oorsprong van het leven en van het menselijke bestaan zelf. "Het is een sleutel die de mens krijgt, om er zijn eigen bestaan mee te ontsluiten, het geheim van zijn leven en de schat te ontdekken en bezitten die verborgen in hem ligt. Soefisme geeft de mens toegang tot die inwendige ruimte." Het kan hem bevrijden van de razende stromen van alle gebeurtenissen in zijn leven en van alle rumoer in de buitenwereld, zonder dat hij die wereld echt moet achterlaten. Het is een inwendige transformatie. De mystieke teksten en prachtige poëzie van de Perzische dichter Rumi verwijzen hier heel vaak naar.

“Complete verinnerlijking is geen egocentrisch op zichzelf terugplooiën.”

Kluzenaars

De zwiiggelofte van monastieke ordes, het op zichzelf teruggeworpen solitaire bestaan van kluzenaars, is hier ook niet vreemd aan. Juist doorheen hun gelofte van stilte en zwijgzaamheid hebben grote mystici als Hadewijch, Hildegard von Bingen, Jan van Ruusbroec, vaak op de meest hartstochtelijke manier pijn en lijden van de mens aangevoeld. Hun complete verinnerlijking is geen afsluiten voor de wereld, geen egocentrisch op zichzelf terugplooiën. Wel integendeel. Met hun gebed, in de diepste verinnerlijking poogden ze het menselijke leed te verlichten, terwijl ze zelf een grote strijd voerden, zowel innerlijk als met de buitenwereld. Ook Boeddha, Mozes en Jezus moesten hun sterke inwendige krachten overwinnen, de beproevingen en verleidingen, hun demonen die alleen hun ware gezicht toonden in de stilte en de eenzaamheid. Een van de meest interessante kanten van hun terugtrekking in de stilte van de woestijn is toch wel dat de ervaring van desolaatheid, de poging (bewust of niet) dicht bij het goddelijke te komen, hen net terug naar de wereld dreef. Door zichzelf en de stilte te bevragen, ontdekten ze een diepere zorg en compassie voor de mensheid en hun missie om verlichting te brengen.

Misschien kan tijdelijke terugtrekking voor ons een dergelijk (al is het dan minder spectaculair) effect hebben. Opgeladen worden, meer in het reine, in harmonie met jezelf voor zover dat kan. De vrucht van de stilte kan zijn dat we de wereld en andere mensen met nieuwe ogen zien, dat we een dieper begrip en medeleven met andere mensen kunnen ontwikkelen. De grote behoefte om weg te lopen, te ontsnappen, alles even achter te laten, de nood aan rust die zo persoonlijk en op het eerste gezicht zelf-gericht is, wordt kennelijk omgedraaid. In de stilte komt er een zachte omwenteling. Terug naar anderen toe. De wens om vriendelijk en hulpvaardig te zijn, een beter mens.

Stilte en kunst

Ook een notoir a-religieus denker als Friedrich Nietzsche was gefascineerd door de stilte die hij vaak opzocht tijdens zijn lange wandelingen. Hij pleitte voor de "windstilte van de ziel", die ruimte schept voor innerlijke vrijheid en creativiteit. Voor Nietzsche heeft kunst eenzelfde grond als religie, het mag dan ook niet verbazen dat de stilte er een belangrijke rol in speelt. Wat stilte in de kunst betreft, kan Van

den Braembussches werk een goede aanvulling zijn op het boek van de betreurde Joost Zwagerman. In *De stilte van het licht* (2015) verwijst Zwagerman onder meer naar de werken van Mark Rothko, die voor velen ook een sacrale ervaring oproepen, niet het minst voor de schilder zelf. Rothko's toelichting bij zijn werken neigt eveneens naar een *unio mystica*, waarbij het kunstwerk Christus heeft vervangen als entiteit waarmee een mystieke eenwording benaderd en bereikt kan worden. Zwagerman zelf was danig onder de indruk van de grote monochrome werken, die poelen van stille energie. "We zien hier het grootste, het sacraalste, het subliemste. En tegelijk is er het besef dat we worden omhuld door het teerste, warmste, ijlste, stilste. (...) Zijn dit grote woorden? Dat moet dan maar." Alsof Rothko bleef streven naar het creëren van een nieuwe, "eeuwige" beeldtaal waarna elke denkbare figuratie in de kunst voorgoed overbodig en achterhaald zou zijn. Het ultieme, sublieme. Waarna alleen de ruisende stilte zou overblijven, want alles is gezegd en verbeeld, er blijft niets meer over.

En toch.

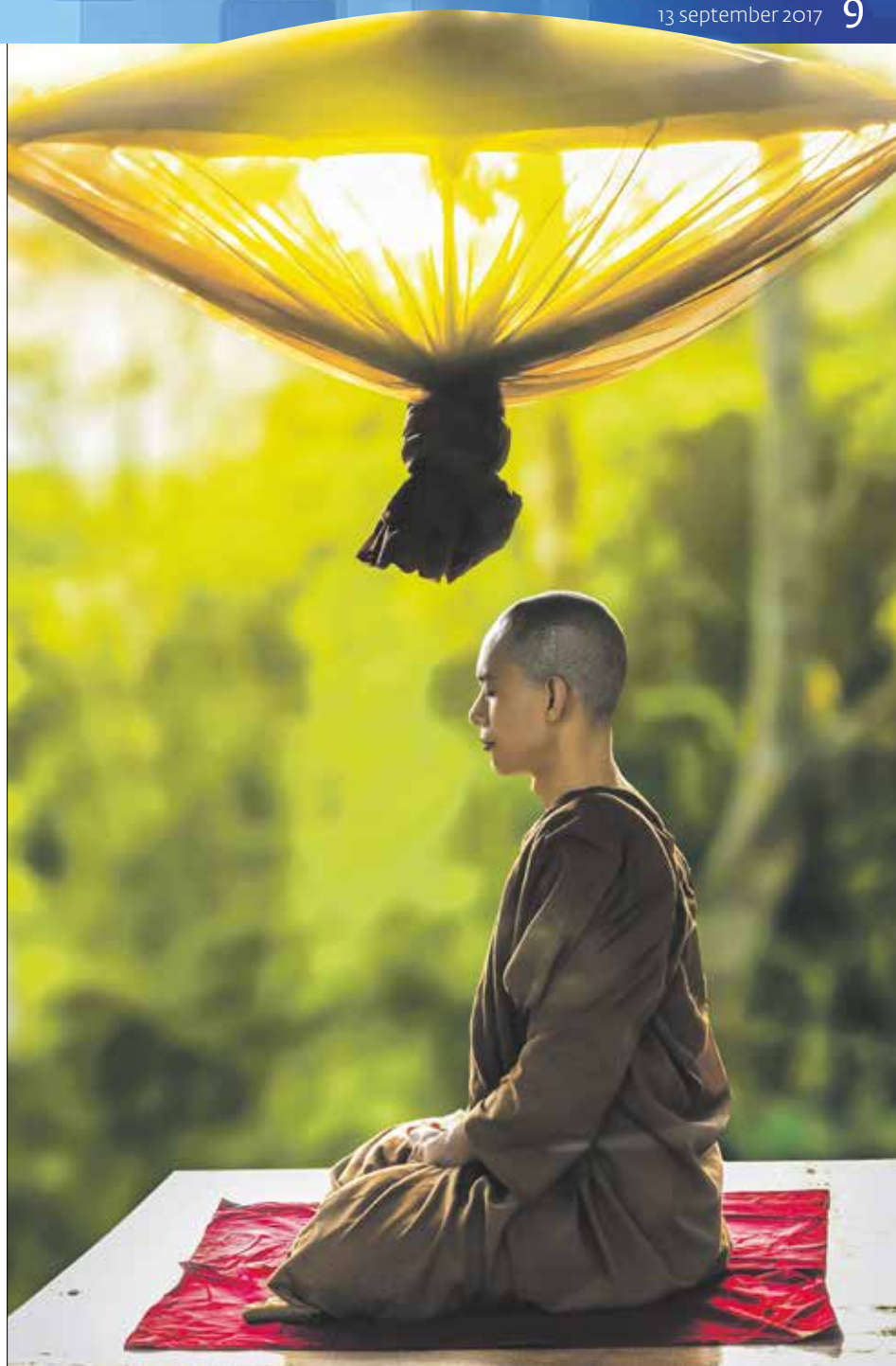
En toch is de kunst niet gestopt met Rothko, de muziek niet uitgedoofd na het minimalisme. Als kunst expressie is, dan is elke kunstuiting een poging de stilte te doorbreken. Zoals Cage zelf zei: "Wat we eisen, is stilte. Maar wat de stilte van me vraagt, is dat ik blijf spreken". Van Luc Tuymans is de uitspraak: "Schilderijen moeten, willen ze effect hebben, de immense intensiteit van stilte hebben, een opgevulde stilte of leegte". Elke stilte, in en buiten de omlijsting van een schilderij of buiten de contouren van een sculptuur, lijkt een eigen dynamiek op te eisen. In de stilte slaat de slinger heen en weer tussen alle tegenstellingen. In de stilte worden alle tegenstellingen overstegen, de dualiteit opgelost. De stilte zorgt voor samenhang en tegelijk doorbreekt ze die. Ze is helend en pijnlijk, bedrukkend en bevrijdend, en zolang de mens expressie geeft aan wat hem beroert, wordt ze doorbroken, uitgesteld en opgeschort.

“Elke kunstuiting poging om stilte te doorbreken.”

Laat de stilte klinken

Nog zoveel andere vormen van stilte verdienen onze aandacht. De collectieve stilte van verbondenheid in verdriet en woede. Stilte die de draagkracht vergroot, bij een gezamenlijke herdenking van groot onrecht, of uit respect dat we een overleden persoon betuigen. Maar ook de smorende en verkillende stilte van taboe, van monddood gemaakt zijn, verzwijgen, stilhouden. Het machteloze of veelzeggende zwijgen als protest, als vorm van verzet. De helende kracht van stille verbondenheid. En de eenvoudige ontspanning van de stilte waar we op gezette tijden nood aan hebben.

BIO **Virginie Platteau** studeerde Nederlandse en Engelse taal- en letterkunde in Leuven en Oxford en journalistiek in Louvain-la-Neuve. Ze schrijft freelance over poëzie, kunst, cultuur en maatschappij, en is redacteur van *rekto:verso* en *Kunsttijdschrift Vlaanderen*. Ze geeft ook lezingen over stilte en kunst voor onder andere VormingPlus, Universiteit Derde Leertijd en Davidsfonds.

“Alleen de diepste stilte kan het goddelijke ontsluiten.” © RR

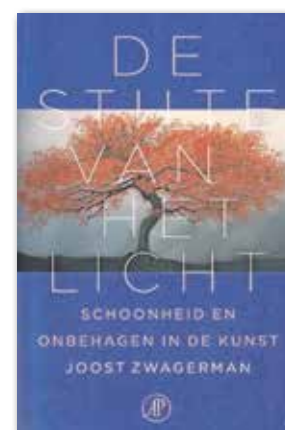
Verstilling en aandacht

De jongste jaren zijn almaar meer mensen en overheden zich bewust van de noodzaak van verstilling en kwaliteitsvolle aandacht. Geen overbodige luxe, Vlaanderen en Nederland behoren immers tot het dichtstbevolkte deel van West-Europa waar stilte een bijzonderheid aan het worden is. De organisatie Waerbeke in het stiltegebied van het Pajottenland koestert en bevordert de beleving van stilte, rust en ruimte in Vlaanderen en Brussel. In al haar initiatieven tracht Waerbeke de verbindende en verdiepende waarde van stilte onder de aandacht te brengen. De organisatie informeert en sensibiliseert, biedt vorming en ondersteuning aan en voert actie naar verschillende doelgroepen. Op zondag 29 oktober gaat in heel Europa de wintertijd in. Sinds enkele jaren wordt dan in Nederland – en nu ook in Vlaanderen – een "Dag van de stilte" gehouden. Het is een jaarlijkse sensibiliseringscampagne die de waarde van vertragen, verstillen en kwaliteitsvolle aandacht in Vlaanderen, Brussel en Nederland maatschappelijk aan de orde stelt. Tal van organisaties nemen initiatieven op diverse locaties. (VP)

Meer info: www.dagvandestilte.be, www.destilteopzoeken.be, www.waerbeke.be

Antoon Van den Braembussche, *De stilte en het onuitsprekelijke. Over beeldcultuur, kunst en mystiek*, EPO, Berchem, 175 blz.

Joost Zwagerman, *De stilte van het licht. Schoonheid en onbehagen in de kunst*, Arbeiderspers, Amsterdam/Antwerpen, 374 blz.

Beide boeken kunnen besteld worden via de Kerknet-shop.